

EUROPEAN HUMANITIES STUDIES:
State and Society

**EUROPEJSKIE STUDIA
HUMANISTYCZNE:**
Państwo i Społeczeństwo

1

2024

SCIENTIFIC COMMITTEE/ KOMITET NAUKOWY

- Jan Bekh** – Institute of Problems of Education NAPS of Ukraine (Ukraine)
Igor Boyko – East European Institut of Psychology (Ukraine)
Agdalena Hternicka-Gorzko – Pomorska Akademia v Slupsku (Poland)
Maria Groenwald – University of Gdańsk (Poland)
Igor Kotsur – “Petroslav-Khmelnytsky State Pedagogical University by Grygoriy Skovoroda” (Ukraine)
Oleksandr Ljashenko – National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Ukraine)
Paula Majher-Legawieś – Foundation by Mikolaj Rey (Poland)
Elliana Martynukovskaja – East European Institut of Psychology (Germany)
Iadimir Menshitkov – Daugavpils University (Latvia)
Iustina Ovscharek – Institute of Positive Psychology (Bulgaria)
İzzet Parkan – University of Stambul (Turkey)
Zanna Petruchenko – Institute of Problems of Education NAPS of Ukraine (Ukraine)
Isabel Ruitkov – East European Institut of Psychology (France)
Isabelyna Rybalka – East European Institute of Psychology (France – Ukraine)
Oleksandra Savchenko – National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Ukraine)
Zlora Simaceva – Polish Academy of Sciences (Poland)
Henryk Sobchuk – Polish Academy of Sciences (Representation in Kiev) (Poland)
Zlora Stankishevska – Polish Academy of Sciences (Representation in Kiev) (Poland)
Hlga Subkholynska – Institute of Education, NAPS of Ukraine (Ukraine)
Zlora Surina – Pomorska Akademia v Slupsku (Poland)
Hidaka Takayanai – Kyoto Women's University (Japan)
Alexander Vinnogradov – National University of “Kyiv-Mohyla Academy” (Ukraine)
Harriet Catharina Zeglowski – Pomoranian University, Slupsk (Poland); University of Tromsø-Norwegian Arctic University, Alta (Norway)

EDITORIAL BOARD/ KOMITET REDAKCYJNY

- Irina Mamukha** – Chief Editor, Doctor of Science, Professor (Ukraine)
Andrzej Mirski – Science Editor, Ph.D., Associate Professor (Poland)
Caterina Simoncini – Deputy Editor, Dr., Professor (Italy)
Wojciech Zwioliński – Science and Language Editor (Pol.), EEIP (Ukraine – France)
Mariala Iarocchini – Science and Language Editor (Pol.), EEIP (Ukraine – France)
Andriy Voronachov – Science and Language Editor (Engl.), EEIP (Ukraine – France)
Daria Arinicheva – Stylistic and Language Editor (Engl.), EEIP (Ukraine – France)
Iulia Poliarush – Support Manager, East European Institute of Psychology (EEIP) (Ukraine – France)

Project of cover page and maket-book: **Olexandr Omelyan**

EDITOR/ WYDAWCA:

East European Institute of Psychology (EEIP) / Wschodnioeuropejski Instytut Psychologii
Oddział w Krakowie (Polska) - 30 009 Kraków / Oddział w Kijowie (Ukraina) - 03039, Kijów, Ukraina
str. Holostivska 13, of. 528-530, 03039, Kyiv, Ukraine

Partnership / Współpraca

Polska Akademia Nauk (Przedstawicielstwo w Kijowie), pl. Defilad 1, 00-901 Warszawa, Poland
Fundacja im. M. Reja, ul. Nad Potokiem 20, 30-830 Kraków, Poland

Peer-reviewed journal / Czasopismo recenzowane

ISSN 2450-6486 European Humanities Studies: State and Society

ISSN 2413-9025 European Humanities Studies

Issue 1, 2024

DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ann-2024-1-00>

EDUCATION IN THE CONDITIONS OF WAR
EDUKACJA W WARUNKACH WOJNY

1.

EDUCATION IN THE CONDITIONS
OF WAR

EDUKACJA W WARUNKACH
WOJNY

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2024.1.06>

This publication was made with the funds of a joint Grant of
EEIP (Ukraine - France) and ChF "Education: Future"

Наталія ШАКУН

Стратегії трансформації освіти в контексті формування соціальної безпеки

NATALIIA SHAKUN. Education transformation strategies in the context of social security formation. *The author considered the ideological and methodological basis of the transformation of the educational system in the direction of strengthening its role as a factor in formation of social security of Ukrainian society.*

Global society opens up significant opportunities for individual self-realization, at the same time, it poses threats to the functioning of all social spheres, including educational one. It is noted that in the conditions of global risks, the need for formation of a new type of education, capable of teaching a person to live in the conditions of ultra-fast changes and security challenges, is becoming urgent.

This is especially relevant for Ukraine, where the war, as an existential threat, actualized the need for the formation of education transformation strategies corresponding to the extreme conditions of the Ukrainian people's existence.

Отримано 17.02.2024

Сечензовано 21.02.2024

Відрецензовану версію отримано 23.02.2024

Приннято до друку 25.02.2024

The factors of the formation of social security and the mechanisms of its implementation are substantiated. The challenges that affect the functioning of the education system in the conditions of martial law and pose a threat to social security are considered.

It is noted that the formation of social security is impossible without the development of fundamental worldview and value principles of education, corresponding to the extreme conditions of existence of the Ukrainian people. It has been established that the following strategies for the transformation of Ukrainian education in the context of strengthening social security in society include formation of national identity; rehabilitation of a complex of humanistic values in people's minds; prevention of a conflict state and formation of skills for finding consensus in a conflict situation; development of civic consciousness; promoting the ideas of intercultural dialogue, multiculturalism, tolerance; formation of media literacy, critical and creative thinking.

Key words: *education transformation, global risks, social security, philosophy of education, educational values.*

1. Вступ. Постановка проблеми

Стан освіти тісно пов'язаний зі станом та поступом суспільства, адже ілюструє різноплановість, складність суспільних процесів і явищ. Освіта виступає в авангарді суспільних трансформацій, забезпечує адаптацію суспільства до змін, що відбуваються як на глобальному, так і на локальному рівні.

Парадигмальні перетворення науки і практики, трансформація сфери людської діяльності в добу інформатизації та цифровізації спонукають науковців до переосмислення методологічного інструментарію філософії освіти, перегляду її фундаментальних, світоглядно-ціннісних засад.

Сучасна освітня система зазнає суттєвих зовнішніх впливів та внутрішніх потрясінь, а глобальні ризики вимагають від громадян оволодіння вмінням жити в умовах надшвидкісних змін та безпечових викликів. Війна, як буттєва загроза, актуалізувала потребу формування освіти нового типу, розробки нової методології підготовки та виховання, пошуку відповідних екстремальним умовам буття українською народом освітніх моделей, практик викладання, методик розвитку особистісних здібностей як здобувачів освіти, так і викладачів.

Саме тому прикметою сьогодення стають пошуки філософських стратегій, здатних у світоглядному та методологічному плані забезпечити трансформацію освітньої системи в умовах війни у напрямку посилення її стійкості та з метою формуванню соціальної безпеки українського суспільства.

2. Аналіз останніх досліджень і публікацій

Світоглядно-філософське та теоретико-методологічне підґрунтя процесів трансформації освіти розглядалось у працях таких науковців: В. Андрущенко [1], А. Бойко [4], С. Клепко [8], О. Лаута [9], М. Михальченко [10], С. Терепищій [21], В. Хамітов [1], В. Шевченко [19].

Окремі аспекти функціонування української освіти проаналізовані в науково-методичному збірнику «Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проектна діяльність» (2022) [12]. Так, у виданні висвітлено інноваційну та проектну діяльність як інструменти успішних перетворень у системі освіти. Автори збірника обґрунтовують основні тенденції та методи активізації інноваційної діяльності як засадничі основи освітніх змін.

В монографії «Українська освіта в умовах війни» (2020) [17] досліджується освіта у конфліктному суспільстві, міжнародні практики, спрямовані на відновлення миру в суспільстві засобами освіти в сценарії реінтеграції української вищої освіти. В роботі обґрунтовується думка про дієвість стратегії інкрементального розвитку, яка включає прагнення системи до максимально можливого (але не абсолютного) раціоналізму; поступове, впровадження нової освітньої політики; здійснення реформ еволюційним, а не революційним шляхом.

У колективній монографії «Стан та перспективи соціальної безпеки в Україні: експертні оцінки» (2018) [16] розглянуто основні теоретичні підходи та емпіричні виміри соціальної безпеки українського суспільства. Автори праці також розкривають концентральні основи соціальної безпеки та механізми її реалізації.

Водночас, для здійснення системної трансформації освіти, що сприятиме посиленню соціальної безпеки у суспільстві, виникає необхідність аналізу специфіки сучасної освітньої системи, її ролі та місця, особливо в умовах посилення дефрагментації та конфліктності суспільства.

Мета статті полягає в дослідженні та аналізі стратегій трансформації освіти та їх впливу на формування соціальної безпеки українського суспільства. В статті розглядаються виклики, що впливають на функціонування системи освіти в умовах воєнного стану.

До ключових завдань дослідження авторка відносить розгляд філософських ідей, що утворюють підґрунтя стратегій трансформації освіти, спроможних забезпечити адекватні відповіді на безпекові виклики, породжені війною в Україні.

3. Виклад основного матеріалу

Освіта є основою функціонування та підставою самовідтворення будь-якого суспільства, рушієм суспільних перетворень. В умовах глобалізації освіта вона забезпечує включення спільноти у світове співтовариство, сприяє збереженню національної ідентичності народу, його культури, історії, традиції.

Глобальне суспільство відкриває значні можливості для самореалізації особистості, водночас, розвиток та розширення глобальних ризиків несе загрози функціонуванню всіх суспільних сфер, в тому числі й освітній. У. Бек у праці «Суспільство ризику. На шляху до іншого модерну» (1986 р.) писав, що «суспільні ризики постсучасності виникають на найвищому ступені розвитку виробничих сил; мають велику руйнівну силу, незворотні та невидимі; є наслідком зростаючих потреб споживачів, які перетворюються на «бездонну бочку»; мають універсальний характер, адже «наздоганяють» кожного; з їх розподілом і наростанням виникають соціально небезпечні ситуації; несуть в собі політичний детонатор; з їх розвитком нарастають і протиріччя між тими, хто схильний до ризиків і тими, хто отримує від них вигоду» [3, с.25-26].

Безпека у суспільстві ризику, за У. Беком, стає нормативним і рушійним принципом: «місце ціннісної системи суспільства «нерівності» займає, таким чином, ціннісна система «небезпечного» суспільства» [3, с. 26].

Для реалізації мети нашого дослідження необхідно з'ясувати етимологію поняття «соціальна безпека». На думку вітчизняних вчених, це універсальна наукова, політична, правова, освітня, юридична, соціальна, управлінська, медико-психологічна категорія [16, с. 12]. В Енциклопедичному словнику з державного управління (2010 р.) наявне таке його значення: «стан життєдіяльності людини та суспільства, що характеризується сформованою, сталою соціаль-

ною системою забезпечення соціальних умов діяльності особистості, її соціальної захищеності, стійкістю щодо впливу чинників, які підвищують соціальний ризик» [14, с.654].

У С. Пирожкова [13] зустрічаємо трактування соціальної безпеки як результату дієвої соціальної політики держави. Білоус І. підкреслює, що соціальна безпека – це «надійна захищеність життєво важливих інтересів соціальних суб'єктів на макро- та мікрорівнях, збереження і розвиток людського потенціалу, підтримку ефективного стимулювання діяльності людей, систем їхньої соціалізації та життєзабезпечення, невмирущих цінностей, моральності [2].

Є. Ніколаєв, акцентуючи різноспрямованість дефініцій соціальної безпеки, виокремлює основні концептуальні підходи до її визначення:

- 1) *Економізм*. Базується на близькості економічних параметрів до соціальної безпеки та на врахуванні життєво важливих соціальних інтересів, загроз, критеріїв соціальної захищеності, порогових значень окремих показників соціальної сфери.
- 2) *Оцінка соціальної політики*. Зміст соціальної безпеки розкривається безпосередньо через характеристику соціальної політики держави – як оцінка відповідності основних параметрів соціальної політики держави потребам та інтересам людини і суспільства.
- 3) *Пріоритетність ролі держави*. Вказівка на ключову роль у забезпеченні соціальної безпеки.
- 4) *Спрямованість на людину*. Відмова від «державоцентричного» погляду на соціальну безпеку та розгляд її як захисту життя, здоров'я, добробуту, прав і свобод людини [11, с. 62-63].

Констатуючи вузькість даних підходів, вчений вказує на можливість аналізу соціальної безпеки в контексті концепції людського розвитку – як забезпечення гідних умов життя людини [11, с. 65]. За такого підходу, поряд із потребою мати стабільний дохід, уникати бідності, прожити довге і здорове життя, саме здобуття людиною освіти, забезпечення її доступу до нагромаджених людством знань стає важливим компонентом соціальної безпеки.

Аналіз вказаних різночитань дозволяє зробити висновок про те, що соціальна безпека – це соціальне явище, сутністю якого є стан захищеності соціального суб'єкта (особи, групи, спільності, суспільства, держави), його стійкість щодо впливу чинників, які підвищують соціальний ризик та загрозу соціальним інтересам.

Формування соціальної безпеки, таким чином, здійснюється на трьох рівнях – глобальному, локальному та індивідуальному. На глобальному рівні йдеться про протидію глобальним ризикам, які зумовлюють соціально небезпечні ситуації для всього людства, і подолання руйнівної дії яких потребує об'єднання зусиль всього світового співтовариства. Локальний рівень формування соціальної безпеки передбачає забезпечення захищеності життєво важливих інтересів соціальної групи, спільноти, суспільства, держави від загроз, які створюють чинники соціального порядку. Зрештою, на індивідуальному рівні під формуванням соціальної безпеки мається на увазі створення умов для стану захищеності життєво важливих соціальних інтересів особи, убезпечення її від реальних або потенційних соціальних загроз.

Н. Буняк стверджує, що «активні військові дії на півдні та сході країни, складна соціально-економічна ситуація, загострення глобалізаційних процесів, наслідки пандемії Covid-19 негативно позначаються на стані та динаміці людського потенціалу, а також зумовлюють появу додаткових викликів в соціальній сфері» [5]. До основних загроз соціальній безпеці людини в Україні дослідниця відносить:

- зростання рівня бідності (зниження рівня трудових доходів або їх втрата у зв'язку з бойовими діями);
- незахищеність прав та свобод громадян;
- втрата частиною населення житла внаслідок ворожих обстрілів;
- зростання безробіття у зв'язку із припиненням діяльності бізнесу підприємств в зоні бойових дій;
- посилення соціальних конфліктів на фоні військової агресії та руйнування системи соціальних цінностей;
- зростання криміналізації суспільства, розвиток тероризму в тимчасово окупованих територіях, а також мародерства;
- зниження доступності населення до якісної медичної допомоги особливо в тих регіонах, де ведуться бойові дії, і як наслідок погіршення стану здоров'я населення, поширення соціальних захворювань;
- намагання маніпулювати свідомістю громадян шляхом поширення недостовірної та упередженої інформації в ЗМІ та соціальних мережах [5].

В умовах війни формування соціальної безпеки стає першочерговим завданням, а її основою має стати така філософія ставлення

до людини, яка буде спрямована підвищення добробуту населення, забезпечення прав і свобод громадян, зниження конфліктності та підвищення життєстійкості в суспільстві, розвиток духовного та інтелектуального потенціалу, захищеність життєво важливих інтересів та цінностей особи, подолання соціальних загроз та викликів.

Розглянемо виклики, що впливають на функціонування системи освіти в умовах воєнного стану та становлять загрозу соціальної безпеці:

- 1) зниження загального рівня та якості життя населення;
- 2) брак ресурсів (нестабільний інтернет, живлення, мобільний зв'язок неналежна освітня інфраструктура, відсутність гаджетів тощо);
- 3) втрати людського капіталу (відтік викладачів та здобувачів освіти);
- 4) погіршення доступу до освіти в умовах війни (потреба відновлення зруйнованої чи пошкодженої інфраструктури, нестача укриттів);
- 5) зниження якості освіти, поява прогалин у засвоєнні знань внаслідок повітряних тривог, обстрілів, технічних проблем;
- 6) погіршення психоемоційного стану учасників освітнього процесу;
- 7) наростання конфліктних ситуацій, зростання суспільної напруги та втоми;
- 8) брак знань та вмінь у сфері взаємодії з міжнародними організаціями та фондами, проєктного менеджменту, фандрейзингу, психологічної самопомоги тощо.

Освіта має адаптуватися до цих змін та викликів, щоб попереджувати, запобігати та нейтралізувати реальні та потенційні загрози соціальним інтересам особам, сприяти суспільній самоорганізації. Йдеться про відповідне оновлення змісту освіти в цілому та предметів зокрема, створення інноваційного освітнього середовища, підвищення якості освітніх послуг, збереження людського потенціалу, протидію світоглядно-інформаційному впливу ворога тощо.

Освіта – це соціальний інститут, ефективно функціонування якого сприяє виживанню людства і подоланню глобальних проблем сучасності, забезпечує сталий розвиток суспільства та розбудову громадянського суспільства, захищає життєво важливі інтереси громадянина. Підтримуємо думку О. З. Глушко про те, що поняття «трансформація освіти», означає «фундаментальну, структурну,

довготривалу, якісну переробку освітньої системи із запровадженням інновацій» [6, с. 10-13].

В сучасних умовах засобом теоретичного розв'язання важливих питань освітньої практики стає філософія освіти, адже вона «визначає місце освіти в структурі життєдіяльності суспільства й становлення людини, досліджує системну цілісність освіти як зі змістовного, так і з процесуального боку, фіксує виклики часу на адресу освіти і знаходить на них адекватні відповіді» [14, с.17].

Стратегії трансформації освіти, у філософському плані, пов'язані з переміною модерної освітньої парадигми на постмодерну. У світоглядно-методологічному вимірі це передбачає відхід від застарілого матеріально-механістичного підходу до тлумачення освіти та переорієнтацію на інформаційно-енергетичний, який відповідає новітнім уявленням про світ як відкриту дисипативну систему, ознаками якої стають неврівноваженість та крихкість.

Разом з тим зауважимо, що «хоча сучасні інформаційно-комунікаційні технології та постмодерністська культура формують новий образ дійсності, проблема збереження загальногуманістичних цінностей не втратила своєї актуальності, а тільки набуває нового значення» [20, с. 46]. Ця тенденція актуальна й для освіти, адже в сучасних умовах прагматична модель освіти зазнає кризи, а освіта без ціннісно-сміслового наповнення стає неефективною.

Освіта – це сфера цілеспрямованої і системної підготовки людини до життя у мінливому світі на основі оснащення її не лише знаннями і вміннями, а й цінностями. Метою освіти є збереження та примноження мудрості в суспільстві, збагачення ціннісної парадигми суспільства, забезпечення всебічного розвитку людини як найвищої цінності. В цьому сенсі вона обумовлює суспільний поступ, забезпечує його основу, творить майбутнє будь-якого народу і держави.

Війна в Україні посилює соціальну небезпеку, супроводжується поширенням насильства в суспільстві, викликає ціннісну дезорієнтацію особи. В таких умовах основою трансформації освіти має стати формування нової матриці освітніх цінностей, яка включатиме:

- людину як найвищу цінність;
- цінності особистої безпеки, добробуту, відсутність загрози існування, здоров'я, здатність протидіяти небезпечним ситуаціям;
- цінності самореалізації, креативності, мотивації, лідерства;

- цінності життєстійкості, прийняття ризику, відкритості;
- цінності соціального залучення людини (солідарності, соціальної згуртованості, соціальної підтримки, соціальної мобільності, альтруїзму, емпатії);
- цінності національної ідентичності, громадянської активності, патріотизму, свободи.

Ціннісний вимір освіти стає потужним чинником гармонізації суспільних відносин, засобом піднесення національної самосвідомості, дієвим фактором нашої перемоги. Ураховуючи вищезазначене, філософське підґрунтя стратегій трансформації освіти утворюють принципи світоглядної плюралістичності, відкритості, поліцентричності, мультикультурності.

Важливу роль у питанні філософсько-методологічного обґрунтування сучасної парадигми виховання та навчання, на наш погляд, має відігравати принцип гуманізму – як небайдужості, співчуття, консолідації, співтворчості. У поєднанні з інноваційністю, принцип прагматичного, україноцентричного гуманізму здатний спрямувати освіту на забезпечення національних потреб та інтересів.

До актуальних стратегій трансформації української освіти в контексті посилення соціальної безпеки у суспільстві, таким чином, відносимо такі:

- оновлення змісту освіти, спрямованість її не на вивчення окремих дисциплін, а на дослідження проблем реального світу;
- реабілітація комплексу гуманістичних цінностей (небайдужості, співчуття, консолідації, активізму, співтворчості) у свідомості людей;
- попередження/подолання стану конфліктності (медіація, проєктна діяльність);
- формування національної ідентичності, розвиток громадянської свідомості;
- прагнення до міжкультурного діалогу, популяризація мультикультурності, толерантності;
- формування відповідного ставлення до проявів інакшості на засадах терпимості, яка не становить загрозу щодо потенційної асиміляції панівної культури;
- формування критичного та креативного мислення, вироблення продуктивного, а не репродуктивного знання.

Таким чином, трансформація освіти у напрямку підвищення її інноваційності має стати невід'ємною частиною забезпечення

безпеки, сприяючи розбудові соціальної держави, громадянського суспільства та посиленню здатності громадянина реалізуватися у суспільстві, протидіяти соціальним небезпекам.

4. Висновки

Отже, аналізуючи виклики, які стоять перед освітою України в контексті соціальної безпеки, та ролі, яку вона відіграє для подолання суспільних ризиків, можна зробити наступні висновки.

По-перше. У світлі глобальних ризиків та загроз забезпечення соціальної безпеки стає головною передумовою збереження людського потенціалу українського суспільства, посилення його життєздатності та життєстійкості.

По-друге, забезпечення соціальної безпеки на всіх трьох рівнях (глобальному, локальному, індивідуальному) передбачає підвищення добробуту населення, дотримання прав і свобод громадян, зниження конфліктності та підвищення життєстійкості спільнот, розвиток духовного та інтелектуального потенціалу, захищеність життєво важливих інтересів та цінностей особи, подолання соціальних загроз та викликів.

По-третє, мобілізація всіх соціальних інститутів для протидії соціальним загрозам має важливе значення. Освіті, в цьому плані, належить ключова роль, адже її ефективне функціонування сприяє виживанню людства та подоланню глобальних проблем сучасності, забезпечує самовідтворення суспільства, захищає життєво важливі інтереси громадянина.

По-четверте, трансформація освіти у напрямку підвищення її інноваційності є невід'ємною складовою розбудови соціальної держави, безпечного суспільства. Основу формування інноваційних освітніх стратегій утворює нова матриця освітніх цінностей, здатна забезпечити наповнення життєвої позиції особистості, сприяти визначенню її адекватної життєвої стратегії, ефективної соціальної поведінки, посилення здатності громадянина реалізуватися у суспільстві, протидіяти соціальним небезпекам.

5. Перспективи подальших досліджень

У подальшому дослідженні стратегій трансформації освіти в контексті формування соціальної безпеки доцільно звернути увагу на аналіз потенціалу освіти як передумови забезпечення гідних умов життя людини.

Окрім того, важливо дослідити загальний стан і тенденції поступу освіти в умовах війни та повоєнного відновлення та на основі сучасних філософсько-освітніх досліджень концептуально визначити механізми реалізації освітньої політики в Україні.

Перспективним напрямом подальших досліджень є аналіз ролі гуманітарної освіти та її ціннісного підґрунтя в плані створення умов для всебічного і гармонійного розвитку людини. Такі дослідження сприятимуть формуванню інноваційної освітньої теорії та практики як важливої складової соціальної безпеки громадянина, суспільства і держави.

References:

1. Андрущенко В., Хамітов В. Філософська освіта і наука як каталізатор цивілізаційного проекту України. Вища освіта України. 2017. № 2. С. 5-17.
2. Білоус А., Пасько Я. Соціокультурні чинники громадянського суспільства: Центральна Європа та Україна. Схід. 2009. № 8 (99). С. 125-129.
3. Бек У. Общество риска: На пути к другому модерну. Пер. с нем. В. Седельника, Н.Федоровой. М.: Прогресс-Традиция, 2000. 383 с.
4. Бойко А. І. Освіта в інформаційному суспільстві: очікування і виклики. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії / ред. В. Г. Воронкова. Запоріжжя, 2015. Вип. 63 (2015). С. 167-176.
5. Буняк Н. Соціальна безпека людини: сутність та шляхи забезпечення. 2022. №3. URL: <http://surl.li/qnrqb> (дата звернення : 10.01.2024).
6. Глушко О. З. Базові терміни з проблеми трансформацій в освіті: погляди вітчизняних вчених. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка. 2016. Т. 2. №. 4. С. 10-13.
7. Горбунова Л. Філософія трансформативної освіти для дорослих: університетські стратегії і практики. К: Університетська книга. 2023. 710 с.
8. Клепко С.Ф. Філософія освіти в європейському контекст. Полтава: ПОІПГО, 2006. 328 с.
9. Лауга О.Д. Становлення та розвиток методології та філософії освіти. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Вип. 53. 2016. С. 117-120.
10. Михальченко М. Освіта і наука: пошуки нових парадигм модернізації // Вища освіта України. 2001. № 2. С. 14-123.
11. Ніколаєв Н. Соціальна безпека у традиції нехтування гуманістичними цінностями. Політичний менеджмент. 2011. №4. С.60-75.
12. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: Наук.-метод. зб. за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. 140 с.

13. Пирожков С. І. Концептуальні підходи до формування системи національної безпеки України. Проблеми національної безпеки // Стратегічна панорама. 2003. № 1. URL : <http://surl.li/qnrqs> (дата звернення : 10.12.2023).
14. Самчук З. Концептуальні пріоритети науково-освітньої сфери як елемент системи суспільної модернізації. Філософія освіти: наук. часопис. 2010. № 1-2 (9). С.7-30.
15. Скуратівський В.А. Соціальна безпека // Енциклопедичний словник з державного управління ; [уклад. В.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.]; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна]. К. : НАДУ. 2010. 820 с.
16. Стан та перспективи соціальної безпеки в Україні: експертні оцінки: монографія / О. Ф. Новікова, О. Г. Сидорчук, О. В. Пашькова [та ін.] / Львівський регіональний інститут державного управління НАДУ; НАН України, Інститут економіки промисловості. К. ; Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018.
17. Українська освіта в умовах війни: монографія / за наук. ред. С.О. Терещиного. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. 234 с.
18. Шакур Н.В. Соціогуманітарні ризики в контексті трансформації українського суспільства. «Фінансово-економічна стратегія розвитку в умовах євроінтеграційних процесів: аспекти сталості та безпеки». Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, Черніїв, 5-6 листопада 2014 року. У 2-х ч. Ч. 2. Черніїв: ЧНТУ, 2014. 132 с.
19. Шевченко В. Філософія освіти: проблеми самовизначення // Філософія освіти: наук. часопис. 2005. № 1. С. 18-29.
20. Melnyk O., Shakun N., Herasyenko O., Nitchenko A., Olkhovyk M., Kolievatov O. (2023) Modern civil society in the era of informatization: postmodern worldview / AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research Special issue no. 13/01/XXXII. Volume13, 2023. P. 41-48.
21. Terepyshchy S., Khomenko H. The Dialectics of Humanism and Pragmatism as a Basis for the Formation of Higher Education Strategy Development, Ukrainian Policymaker, Volume 5, 2019. P. 98-107.

Transliteration of References:

1. Andrushchenko V., Khamitov V. (2017). *Filosofska osvita i nauka yak katalizator tsyvilizatsiinoho proektu Ukrainy* [Philosophical education and science as a catalyst for the civilizational project of Ukraine]. *Vyshcha osvita Ukrainy - Higher education of Ukraine*, 2, 5-17 [in Ukrainian].
2. Bilous A., Pasko Ya. (2009). *Sotsiokulturni chynnyky hromadianskoho suspilstva Tsentralna Yevropa ta Ukraina* [Sociocultural factors of civil society: Central Europe and Ukraine]. *Skhid – East*, 8(99), 125-129 [in Ukrainian].
3. Beck U. (2000). *Obshchestvo riska: Na puti k drugomu modernu* [Risk Society: Toward a New Modernity]. (V.Sedelnik, N.Fedorova, Trans). Moscow: Prohress-Tradytsyi [in Russian].

4. Boiko A. I. (2015). Osvita v informatsiinomu suspilstvi: ochikovannia i vyklyky [Education in the information society: expectations and challenges]. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii – Humanitarian Bulletin of Zaporizhia State Engineering Academy*, 63, 167-176 [in Ukrainian].
5. Buniak N. (2022). Sotsialna bezpeka liudyny: sutnist ta shliakhy zabezpechennia [Human social security: the essence and ways of ensuring it]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, 37. Retrived from <http://surl.li/qnpqb> [in Ukrainian].
6. Hlushko O. Z. (2016). Bazovi terminy z problemy transformatsii v osviti: pohliady vitchyznianskykh vchenykh [Basic terms on the problem of transformations in education: views of domestic scientists]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedagogika – Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University. Pedagogy*, 4(2), 10-13 [in Ukrainian].
7. Horbunova L. (2023). *Filosofia transformatyvnoi osvity dlia doroslykh: universytetski stratehii i praktyky* [Philosophy of transformative education for adults: university strategies and practices]. Kyiv : Universytetska knyha [in Ukrainian].
8. Klepko S. F. (2006). *Filosofia osvity v yevropeiskomu kontekst* [Philosophy of education in the European context]. Poltava : POIPPO [in Ukrainian].
9. Lauta O. D. (2016). Stanovlennia ta rozvytok metodolohii ta filosofii osvity [Formation and development of methodology and philosophy of education]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina – Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University*, 53, 117-120 [in Ukrainian].
10. Mykhalchenko M. (2001). Osvita i nauka: poshuky novykh paradyhm modernizatsii [Education and science: the search for new paradigms of modernization]. *Vyshcha osvita Ukrainy – Higher education of Ukraine*, 2, 14-123 [in Ukrainian].
11. Nikolaiev N. (2011). Sotsialna bezpeka u tradytsii nekhtuvannia humanistychnymy tsinnostiamy [Social security in the tradition of neglecting humanistic values]. *Politychnyi menedzhment – Political management*, 4, 60-75 [in Ukrainian].
12. Shkarlet S. M. (Ed.). (2022). *Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu. Innovatsiina ta proiektna diialnist* [Education of Ukraine under martial law. Innovative and project activity]. Kyiv-Chernivtsi : «Bukrek» [in Ukrainian].
13. Pyrozhkov S. I. (2003). Kontseptualni pidkhody do formuvannia systemy natsionalnoi bezpeky Ukrainy. Problemy natsionalnoi bezpeky [Conceptual approaches to the formation of the national security system of Ukraine. Problems of national security]. *Stratehichna panorama – Strategic pancrama*, 1. Retrieved from <http://surl.li/qnpqs> [in Ukrainian].
14. Samchuk Z. (2010). Kontseptualni priorityety naukovo-osvitnoi sfery yak element systemy suspilnoi modernizatsii [Conceptual priorities of the scientific and educational sphere as an element of the system of social modernization]. *Filosofia osvity – Philosophy of education*, 1-2(9), S.7-30 [in Ukrainian].

15. Ckurativskiyi V. A. (2010). Sotsialna bezpeka [Social security]. *Entsyklopedychnyi slovnyk z derzhavnogo upravlinnia – Encyclopedic dictionary of public administration*. Yu.V. Kovbasiuk, V.P. Troshchynskiyi, Yu.P. Surmina (Eds.). Kyiv: NADU [in Ukrainian].
16. Novikova O. F., Sydorchuk, O. H., Pankova, O. V., et al. (2018). *Stan ta perspektyvy sotsialnoi bezpeky v Ukraini: ekspertni otsinky [State and prospects of social security in Ukraine: expert assessments]*. Kyiv ; Lviv : LRIDU NADU [in Ukrainian].
17. Terepyshchyy S. O. (Ed.). (2020). *Ukrainska osvita v umovakh viiny [Ukrainian education in the conditions of war:]*. Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova [in Ukrainian].
18. Shakun N. V. (2014). Sotsiohumanitarni ryzyky v konteksti transformatsii ukrainskoho suspilstva [Socio-humanitarian risks in the context of the transformation of Ukrainian society]. *Finansovo-ekonomichna stratehiia rozvytku v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv: aspekty stalosti ta bezpeky – Financial and economic development strategy in the context of European integration processes: aspects of sustainability and security : proceedings of the International Scientific and Practical Conference*. Chernihiv, November 5-6, 2014. (Vol. 2). (P. 125-126). Chernihiv: ChNTU. [in Ukrainian].
19. Shevchenko V. (2005). Filosofiia osvity: problemy samovyznachennia [Philosophy of education: problems of self-determination]. *Filosofiia osvity – Philosophy of education*, 1, 18-29 [in Ukrainian].
20. Melnyk O., Shakun N., Herasymenko O., Nitchenko A., Olkhovyk M., Koliyatov O. (2023). Modern civil society in the era of informatization: postmodern worldview. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research Special*, 13/01/XXXII, 13, 41-48 [in English].
21. Terepyshchyi S., Khomenko H. (2019). The Dialectics of Humanism and Pragmatism as a Basis for the Formation of Higher Education Strategy Development. *Ukrainian Policymaker*, 5, 98-107 [in English].

The Author

Natalia Valeriivna SHAKUN
*PhD in Philosophy Sciences,
Associate Professor
Head of the Department of Philosophy
and Social Sciences,
Chernihiv Polytechnic National University,
Chernihiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2761-9965>
E-mail: shakunn@meta.ua*

Abstracts

НАТАЛІЯ ШАКУН. Стратегії трансформації освіти в контексті формування соціальної безпеки. Авторкою розглянуто світоглядно-методологічне підґрунтя трансформації освітньої системи у напрямку посилення її ролі як чинника формування соціальної безпеки українського суспільства.

Глобальне суспільство відкриває значні можливості для самореалізації особистості, водночас, несе загрози функціонуванню всіх суспільних сфер, в тому числі й освітній. Зазначено, що в умовах глобальних ризиків актуалізується потреба формування освіти нового типу, здатної навчити людину жити в умовах надшвидкісних змін та безпекових викликів.

Особливо це актуально для України, де війна, як буттєва загроза, актуалізувала потребу формування стратегій трансформації освіти, відповідних екстремальним умовам буття українського народу.

Обґрунтовано чинники формування соціальної безпеки та механізми її реалізації. Розглянуто виклики, що впливають на функціонування системи освіти в умовах воєнного стану та становлять загрозу соціальній безпеці.

Зазначено, що формування соціальної безпеки неможливе без розробки фундаментальних світоглядно-ціннісних засад освіти, відповідних екстремальним умовам буття українського народу. Встановлено, що до актуальних стратегій трансформації української освіти в контексті посилення соціальної безпеки у суспільства належать: формування національної ідентичності; реабілітація комплексу гуманістичних цінностей у свідомості людей; попередження стану конфліктності та формування навичок знаходження консенсусу в конфліктній ситуації; розвиток громадянської свідомості; просування ідей міжкультурного діалогу, мультикультурності, толерантності; формування медіаграмотності, критичного та креативного мислення.

Ключові слова: трансформація освіти, глобальні ризики, соціальна безпека, філософія освіти, освітні цінності.

NATALIIA SZAKUN. Strategie transformacji edukacji w kontekście kształtowania bezpieczeństwa społecznego. Autorka rozważa ideologiczne i metodologiczne podstawy transformacji systemu oświaty w kierunku wzmocnienia jej roli jako czynnika kształtowania bezpieczeństwa społecznego społeczeństwa ukraińskiego.

Społeczeństwo globalne otwiera istotne możliwości indywidualnej samorealizacji, stwarzając jednocześnie zagrożenia dla funkcjonowania wszystkich sektorów społecznych, w tym edukacyjnego. Podkreślono, że w warunkach globalnych zagrożeń aktualna jest potrzeba stworzenia nowego rodzaju edukacji, która może nauczyć człowieka życia w warunkach ultraszybkich zmian i wyzwań związanych z bezpieczeństwem.

Jest to szczególnie istotne w przypadku Ukrainy, gdzie wojna jako zagrożenie egzystencjalne, zaktualizowała potrzebę kształtowania strategii transformacji edukacji odpowiadających ekstremalnym warunkom życia narodu ukraińskiego.

Uzasadniono czynniki kształtowania bezpieczeństwa społecznego oraz mechanizmy jego realizacji. Rozpatrzono wyzwania, które wpływają na funkcjonowanie systemu oświaty w warunkach stanu wojennego i stwarzają zagrożenie dla bezpieczeństwa społecznego.

Podkreślono, że kształtowanie bezpieczeństwa społecznego jest niemożliwe bez opracowania podstawowych zasad dotyczących światopoglądu i wartości w edukacji, odpowiadających ekstremalnym warunkom życia narodu ukraińskiego. Ustalono, że do aktualnych strategii transformacji ukraińskiej edukacji w kontekście wzmacniania bezpieczeństwa społecznego w społeczeństwie należą: kształtowanie tożsamości narodowej; rehabilitacja kompleksu wartości humanistycznych w świadomości ludzi; zapobieganie stanowi konfliktu i kształtowanie umiejętności znajdowania konsensusu w sytuacji konfliktowej; rozwój świadomości obywatelskiej; promowanie idei dialogu międzykulturowego, wielokulturowości, tolerancji; kształtowanie umiejętności korzystania z mediów, krytycznego i twórczego myślenia.

Słowa kluczowe: transformacja edukacji, zagrożenia globalne, bezpieczeństwo społeczne, filozofia edukacji, wartości edukacyjne.

2. POMOC PSYCHO-SPOŁECZNA W WARUNKACH WOJNY..... 112

Anna KUKARINA, Nataliia HOŁUBENKO

Synergistyczne zastosowanie modelu Kalejdoskopu
zmian w kontekstach edukacyjnych: łagodzenie stresu
i PTSD w warunkach wojny za pośrednictwem Agencji
Homo Creator 113

Liudmyła MAGDYSYUK, Raiisa FEDORENKO,

Denys MAGDYSYUK

Analiza psychologiczna gotowości współczesnej
młodzieży do życia małżeńskiego 125

Olga POLILUEWA, Oksana SAKHNO

Odporność jako element zapewnienia zdrowia
psychicznego nauczycieli w warunkach wojennych 140

3. EDUKACJA I NOWOCZESNE SPOŁECZEŃSTWO 152

Olizaveta SHUNKO, Yuliya KRASNOVA,

Olga LAKSHA, Tetyana KONCHAKOVSKA,

Olena KOSTYUK, Olena BELOVA

Doświadczenia, wyzwania i perspektywy kształcenia
lekarzy-neonatologów w Ukrainie 153

Зміст

1. ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ 3

Олена БОНДАРЕВА

«Українська драматургія повно-масштабної війни»: концепція програми для дисципліни вільного вибору студентів 4

Марина ОМЕЛЬЧЕНКО, Наталія ОРДАТІЙ, Анатолій ОРДАТІЙ, Вікторія АНГЕЛЬСЬКА, Наталія ГУМЕНЮК

Актуальні аспекти діяльності української вищої школи в умовах війни 23

Віктор ПАРЖНИЦЬКИЙ, Олександр САВЕНКО, Ірина ШНЮКОВА

Зарубіжний досвід у сфері соціальної та професійної реадaptaції учасників бойових дій 42

Ірина ЧЕРНЯВСЬКА, Любов СКРИПНИК

Освітні втрати студентів-медиків та лікарів-інтернів першого курсу в умовах війни 56

Марина ЧИКАЛОВА

Навчання під обстрілами: виклики і можливості для освітньої сфери 66

Наталія ШАКУН

Стратегії трансформації освіти в контексті формування соціальної безпеки 82

Олег ЯЦУХ

Підтримка вищої освіти в Україні соціальною мережею Viber на період дії воєнного стану 98